

*Прокопович Лідія Сигізмундівна,  
кандидат філологічних наук, доцент,  
Мукачівський державний університет*

### КОЛЬОРАТИВНА ЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЛІНИ КОСТЕНКО

*В статті розглядається лінгвостилістичний зміст лексики на позначення кольору в поетичному дискурсі Ліни Костенко. Автор аналізує значну гаму кольорового спектра, визначає закономірності і особливості образно – естетичного і експресивного розвитку текстових реалізаторів цього категоріального поняття. Встановлено, що поєднання стилістичного і семантико-структурного аналізу прикметників на позначення кольору, визначення функціонально-стилістичних параметрів і естетичних функцій в індивідуальному поетичному дискурсі в сучасній лінгвостилістиці є важливою складовою для визначення взаємозв'язку між світосприйняттям та індивідуальним стилем видатного майстра художнього слова.*

**Ключові слова:** лексичне значення, семантика, дискурс, прикметник, епітет, асоціація, метафорична конструкція, екзистенція.

**Постановка проблеми.** Мова як динамічна система потребує аналізу розвитку на всіх рівнях. Окреме місце у з'ясуванні цього процесу займає проблема вивчення змін семантичної структури одиниць лексичного складу мови як найбільш рухомої мовної системи.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики глибоко розроблена загальна теорія значення слова, його семантичної структури, розглянуті шляхи становлення семантики слова. Цим питанням присвячені праці О. Потебні, В. Виноградова, Ю. Караулова, Л. Лисиченко, Й. Стерніна, В. Телії, Д. Шмельова та ін. Однак багатомірність об'єкта дослідження породжує проблеми, які вимагають нових підходів до їх вивчення. З огляду на це актуальним є аналіз кольоративів – одного з найпоширеніших лексичних шарів української мови.

У виявленні зрушень у семантичній структурі лексем на позначення кольору доцільно звернутися до поетичної мови, яка є однією з чутливих сфер, що відбиває найтонші зміни у значенні слова. У поетичній мові слово виконує не тільки номінативну, а й естетичну функцію.

В. С. Калашник зазначає, що «слововживання у поетичній мові ґрунтується головним чином на творчому використанні потенційної здатності слова до семантичного ускладнення [2].

Поетична мова постійно проектується на звичайну, завдяки чому усвідомлюється її образність. На потенційну образність кольоративів неодноразово вказували дослідники. Так Л. Качаєва наголошує на здатності прикметників кольору «розвивати переносні та образно – символічні значення, що широко використовуються письменниками з художньо-стилістичною метою» [2]. Хоча образне значення не може вважатися компонентом семантичної структури слова, однак його виникнення змінює семантику слова, створює конотацію, визначаючи прагматичну частину лексичного значення.

Художня література, зокрема поезія, дає багатий матеріал для вивчення семантики слова у її динаміці. Для спостереження над семантикою кольоративів нами обрано поетичний дискурс Ліни Костенко. Актуальність дослідження полягає у необхідності характеристики колірних епітетів в українській поетичній мові другої половини ХХ ст. як фрагментата мовної картини світу.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.**

Назви кольорів вивчалися мовознавцями в різних аспектах. Так, А. Критенко розглядає семантичну структуру назв кольорів в українській мові, виділяючи слова першого порядку (непохідні назви типу *синій сірий, зелений* і под., які становлять основу, або ядро всієї лексико-семантичної категорії кольороназв, і слова другого порядку, такі як *білявий, червонястий*, які семантично об'єднуються навколо перших) [5].

О. Дзівак ґрунтовно досліджує лексико-семантичні структури назв кольорів у сучасній українській мові, виходячи з того, що кольори, які існують у природі, становлять тримірну систему, тобто кожен колір може змінюватися у трьох напрямках: за колірним тоном, насиченістю і яснотою. На це вказують і інші дослідники, до прикладу, А. Вовк, С. Кравцов, Ф. Шемякін.

Естетичній функції колірних означень присвячена праця Л. Ставицької, в якій аналізується українська мовно-поетична практика 20 – 30-х років ХХ ст.. Автор виділяє кольоративи, як активно функціонуючий шар лексики у поетичній мові, беручи при цьому до уваги художньо-поетичні традиції та стилі, зокрема символізм, неоромантизм, імпресіонізм.

«Пласт колірних метафор виявляється чи не найсприятливішим до концептуально світоглядних ідей кожної епохи в тому розумінні, що із ряду колірних епітетів неважко вичленувати ті одиниці, що стають ідіологічними на певному історичному етапі розвитку поетичної мови» [10].

Окремі дослідники, серед яких слід назвати Е. Гонікман, Є. Ільїна, Г. Клара, Л. Лисиченко, М. Люшера, Л. Миронову, В. Умнова розглядали семантику кольору у взаємозв'язку з психічними властивостями людини.

У взаємодії з іншими поетичними засобами колір у художньому тексті мало коли збігається з об'єктивною кольоровою ознакою реалії, тобто має своїм значенням лише ознаку кольорового спектра. Частіше колір «живе» в колористичному образі, що формується не лише значенням кольору, а й іншими лексемами тропеїчних функцій, використання яких залежить від художньої мети, суб'єктивних уподобань автора, від індивідуального осмислення кольорів. Так виникає художній колір, тобто колористичний епітет. Важливу роль відіграє і денотат, носій кольору, можливість його асоціацій з іншими денотатами, носіями інших кольорів. На перехресті асоціацій творяться колористичні метафоричні епітети.

В останні роки дослідницькі акценти змістились в сторону етнолінгвістики, когнітивної семантики, лінгвокультурології. У зв'язку з цим плідним є вивчення колороназв з позицій концептуального аналізу, оскільки назви кольорів переконливо свідчать про відмінні засоби мовної концептуалізації світу [12].

**Мета статті (постановка завдань)** – охарактеризувати колірну лексику в поетичному дискурсі Ліни Костенко, з'ясувати закономірності і особливості вживання колірних значень, визначити їх стилістичні функції. Мета статті зумовлює такі завдання: виявити лексеми – назви кольорів у поетичному словнику Ліни Костенко; здійснити частковий компонентний аналіз значень слів, що називають колір, і виявити особливості їх використання; простежити загальні тенденції та індивідуально-авторські параметри стилістичної та структурно-семантичної модифікації слів – носіїв семантики кольору, особливості їхнього контекстного змісту в поетичному дискурсі.

**Результати дослідження.** Отримані результати дозволили визначити семантичний і прагматичний потенціал кольоративів, встановити механізм змін у семантичній структурі слів на позначення кольору. Синхронічне дослідження колірної картини світу і поетичного дискурсу Ліни Костенко дозволило виявити певні тенденції у її розвитку, а також поглиблено вивчити ідіостиль аналізованого автора. Неповторність мовної картини світу, що постає з поетичних текстів Ліни Костенко, багато в чому визначається майстерним добром колористичної лексики. Кожен ліричний шедевр української поетеси має свої риси й обрії, свою внутрішню логіку системи асоціацій, знаходить досконале, вивірене мистецьким хистом утілення, свою композицію, свої стильові параметри. Структурна організація творів підпорядкована високій меті – створення образного світу, свого роду поетичної моделі, у межах якої відбуваються процеси своєрідної семантизації тексту, що забезпечує його естетичну єдність.

У поетичному мовленні поетеси *червона колірна гама*, передаючи зорові відчуття, вживається в прямому значенні. Проте, крім вказівки на колір, прикметник *червоний* і його синоніми мають переносні похідні значення, які перетворюють цей колоратив у поетичний символ. **Червоний** - ось він, світ українських уявлень про красу, довершеність, гармонію: *Стояла ніч, красива, як Кармен/ червоні й чорні міряла троянди* [Цит. за виданням: Костенко Л. Вибране – К., 1989. – 559с.] – далі – (Вибране, с. 217); *Іду в полях / Нікого і ніде/ Півнеба захід - золото червоне* (Вибране, с. 218); *то там, то там розкритється тюльпан / Червоний зонтик / Сірі тротуари* (Вибране, с. 236); *Гуде вогонь - веселий сатана / Червоним реготом вихоплюється з печі* (Вибране, с. 98); *І вся природа схожа на циганку - вродливу, напівголу, темнооку/ в червоному намисті з горобини, з горіховими бубнами в руках...* (Вибране, с. 54).

До назв кольорів, утворених за колірною подібністю, що передають різні відтінки червоного, відносяться *пурпурний, багряний, черлений, рожевий*.

**Багряний** – «густо – червоний», «густо червоний з синюватим відтінком». Назву цього кольору утворено від назви багра такого ж кольору. *Багряне сонце* сутінню лісною/ у провіт хмар показує кіно... (Вибране, с. 167); Пор. контекст, де *багряне сонце* активізує негативну

семантику чорнобильської традиції: *Та не вже під багряним сонцем - благодатні брати океанські - ці дощі, отруєні стронцієм, / засвистять як стріли поганські?* (Вибране, с. 208).

Для вираження традиційної семантики кольору опалого листя поетеса використовує розгорнуту предикативну метафору: *строката хустка - жовте і багряне - / 3 плечей лісів упала їм під ноги* (Вибране, с. 54); *Останній пензель літньої майстерні - / тополя зронить краплю багрецю* (Вибране, с. 58).

**Пурпуровий (пурпурний)** – «темно багровий». Назву утворено від назви фарби пурпур такого ж темно-багрового кольору, яка і давнину добувалася з молюска мурекс [СУМ, УІІ, с. 39]. Для авторки цей колір асоціюється з відчуттям щастя, гармонії з природою. Одночасно в цих контекстах засвідчено первинне значення прикметника *пурпуровий*, пов'язане з різною мірою вияву власне кольорової ознаки – *пурпурні шати, сонце пурпурове, хмари пурпурові: Я краще ось пораджу вам - / вдягніть пурпурні шати* [Цит. за виданням: Костенко Л. Річка Геракліта. – К.: Либідь, 2011. – 336с.: іл. – далі – Річка Геракліта, с. 22]. *І смужка сонця тонко пурпурова / Далекий обрій пензликом торка* (Річка Геракліта, с. 216); *А сонце, сонце, сонце - пурпурове! - / такого ще ніколи не було* (Річка Геракліта, с. 262).

В іншому контексті – вербалізує семантику «щастя»: *За чорно - синьою горою, на схилку радісного дня/ малює хмари пурпурові* якесь веселе чортеня (Річка Геракліта, с. 97).

Іноді колір сонця маркується прикметником *черлений*: *То мудра і древня держава/ - вкарбований профілем ліс/ в черленого сонця кружала* (Вибране, с. 175). Присутність старослов'янської форми колоратива *черлений* надає контекстові високого поетичного звучання.

Не часто трапляються в сучасній поезії конкретно-чуттєві образи, побудовані на сприйманні жовтого кольору. Натомість у художньому світогляді поетеси значним є корпус прикметників на означення *жовтого* і його відтінків: *рудий, оранжевий, жовтогарячий, янтарний, бурийтиновий*.

Змальовуючи образ чорнобильської зони, як території знищеної радіацією, Л. Костенко використовує прикметник *рудий*: *І ліс рудий. І стежка аніде* (Вибране, с. 185); *В Рудому лісі вирости поганки/ І ходить Смерть, єдиний тут грибок* (Вибране, с. 52); *Руді стежки роз'їдені дощами* (Вибране, с. 222).

В іншому контексті цей прикметник активізує сему «спогад», «дитинство»: *Чомусь беземоти випивали річку цюліта / І пирхали важко рудими ніздрями злив* (Вибране, с. 244).

Подікуди у ролі позитивних художніх означень виступає прикметник *оранжевий*: *оранжеві корали, оранжеві червоні ковпачки, оранжевий дашок*: *Осінній вітер. Синя борода,/ Рве з горобин оранжеві корали* (Вибране, с. 72); *Природа мудра. Все створила мовчки./ На буреломах сходять мухоморчики - театр ляльковий просто на траві. / Один великий. В брилику озерце / Оранжеві, червоні ковпачки* (Вибране, с. 191). *А на грибку, під криласом пташок,/ з великим пензлем у зелених капцях / фарбує гном оранжевий дашок* (Вибране, с. 191).

Поетеса активно використовує уснопоедину традицію у своїх віршах: *А в головах у мене посади/*

*жовтогаряче сонце*, як нагідку (Вибране, с.86); Пор. *А в головах у мене посади червону калину* (Нар. пісня).

Метафоричну тему «спогад», «пам'ять» розгортають епітетні конструкції: *жовта і руда осінь, світанки жовті, аж левині, левино-жовті береги, жовті гарбузи, жовтенька квітка, жовтий падолист, жовта глиця*: *Лев дивиться на осінь. Вона жовта./ Вона як і він, і жовта, і руда* (Вибране, с.43) *світанки жовті, аж левині...* (Вибране, с.135); *Дніпро, старенький Дебаркадер, левино-жовті береги* (Вибране, с.246); *В човнах великі жовті гарбузи* (Вибране, с.53); *жовтенька квітка хилиться.../Минає осінь. А проте –/як цятка сну, як хвостик лева,/ жовтенька квіточка цвіте* (Вибране, с.57); *і ми ...і степ...і жовтий падолист...* / і цих дворів передвечірній клопіт (Вибране, с.61); *Білка струсить жовту глицю /Сонну бруньку сколихне* (Вибране, с.139).

Екзистенційно-психологічна оцінка стану природи після чорнобильської аварії виражена в дієслівній метафорі: *Дощі кислотні вижовтили крону* (Вибране, с.78); *Усохли верби, вижовкли рови* (Вибране, с.180).

Складність і суб'єктивність авторського асоціативного мислення виявляють смислові, багатовимірні зорові образи, в яких індивідуальне, візуальне враження конкретизовано в колірних епітетах *янтарний, буриштиновий*. Іронічно-насмішкувата тональність, побудована на зіткненні романтики і реальності. *Ще літо спить. А вранці осінь встане –/ В косі янтарній нитка сивини/, могутні чресла золотого стану,/ і де в полях - вгинаються лани* (Вибране, с.35).

*Зронило сонце буриштинову краплю* (Річка Геракліта, с.84); *Тут всіх було – і половця, і грека/ Віки замкнула на басовий ключ/ бандура степу – буриштинова дека/ з голосниками гайдамацьких круч* (Вибране, с.164); *Вінки цибулі буриштинові / там висять просто на тинах* (Вибране, с.250).

Семантика кольору не завжди мотивується поетом, як авторське намагання розширити значення слова або його сполучуваність – швидше навпаки; важливо узгодити власне світосприйняття з традицією кольоропозначення в народнопоетичній словесній культурі. У такий спосіб відбувається утвердження приналежності поезики до світу символізованих кольоропозначень, що є важливим складником мовної картини світу українців.

Позитивне авторське ставлення до хати, рідної хати виявляє колоративний епітет *біла, біла-біла*: *Над шляхом, при долині, біла старого граба, / де біла-біла хатка стоїть на самоті* (Вибране, с.213).

Спостережено мовно-естетичне обігрування білого кольору в розгорнутій метафорі: *Білий причілок облила сльота* (Вибране, с.211); *... а хатка, як біла мушля, на самому дні ночей* (Вибране, с.244); Через порівняння хати з білою мушлею авторка увиразнює ставлення до хати як «свого», закритого простору, де розгортається родинне життя. *Біля крайньої хати, за перелазом, над морем яйстр і шовк-трави,- / як два метелики собі разом,/ білі порхають рукави* (Вибране, с.253); У розглядуваній поезії фіксуємо естетико-пейзажне наповнення: в українському побутовому просторі, у дворі, під вікном традиційно посаджені квіти, кущі, дерева, котрі турботливо доглядають жіночі руки. Поетеса порівнює їх з двома

метеликами.

Авторська інтерпретація стану природи загалом далека від традиційного романтизованого пейзажоопису, хоч окремі віршовані фрагменти відтворюють властиву українській словесності елегійну тональність: *Сліпучий магії снігових пустель/ Учора все було зелене,/ Сьогодні білим зацвіло* (Вибране, с.90); *Сніги метуть. У вікнах біле марево. / На білий вальс запрошую дерева/ На білий вальс снігів і хуртовин* (Вибране, с.91); *...біла симфонія снігу/ пливла над цюглами лісу* (Вибране, с.97). Значно показові і частотніші метафори, у яких образи природи постають на контрастуванні поетичного сенсу і розмовної лексики: *Ще на світанку білому розверзне/ небесні брами хмара снігова* (Вибране, с.125); *А вже цвяхами колеться стерня, / і крутить хуга біле перевесло* (Вибране, с.36); *Зав'язні снігом вітрила звисали, як біла гичка...* (Вибране, с.97).

Оцінно-естетичний зміст співвіднесення 'час - природа' часто визначає семантику *білого та чорного* кольорів: *Два чорні лебеді/Календарного білого моря/ чорні лебеді часу з лебединої пісні сторіч* (Вибране, с.113) А цілісність концептуальної метафоричної моделі «час – природа» забезпечує звукова кореляція - паронімічна атракція: *Цвіте акація, акація- /на хмарі біла аплікація/ мого дитинства експлікація -/ і просто так цвіте акація* (РічкаГеракліта, с.163).

Функціонально-семантичне структурування образу *дерево* відбувається в антропоморфному метафорично-когнітивному напрямку: *Ідуть у білих каптурах дерева/ понамерзали брови у дерев/ Їм білий вітер розвиває поли,/ вони бредуть, похилені, на шлях* (Річка Гекліта, с.94); *Дубовий Нестор дивиться крізь пальці/ на білі вальси радісних беріз* (Річка Геракліта, с.167); *Сади стоять у білому наливі* (Річка Геракліта, с.163). Позитивною експресією послідовно вирізняються мікрообрази, означувані епітетом *білий* : *у білих каптурах дерева, білий вітер, білів вальси беріз, у білому наливі*.

Тяжіння Ліни Костенко до традиційного типу метафоротворення підтверджує і вживання колірної номінації *чорний*. Індивідуально-авторська практика уживання прикметника *чорний* підтверджує тісний зв'язок із символікою *чорнобильської трагедії*: *Очерети із чорними свічками/ ідуть уздовж колишніх берегів...* (Вибране, с.180); *Йде над містом романтична хмара,/ наче Гамлет в чорному плащі* (Вибране, с.187); *Там чорний реактор - і пекло, і трон/ Він спить на піску, підібгавши коліна/ І сниться йому в ореолі ворон/ вже вся Україна, вже вся Україна...* (Вибране, с.213).

Пізнання і самопізнання людини – це один із «вічних» мотивів поетичної творчості, царина, в якій Л. Костенко віднаходить власну нішу індивідуального мововияву. Колірна ознака *чорний* стимулює текстове розгортання асоціації *самотність, розлука, розпач, печаль*: *Я жду якогось чуда із чудес/ Читаю ніч, немовби чорну книгу* (Вибране, с.98); *У зінціях печалі, як в чорній воді/ відбиваються люди, дерева, обличчя* (Вибране, с.113); *Я жду тебе, і я вже почорніла/ На цих вітрах од горя і од спеки* (Вибране, с.268); *Розпач розкручує чорні спіралі./ Дні облітають, як чорні пелюстки* (Вибране, с.273); *Отут я стою під замисленим небом/ на чорних вітрах світових веремій* (Вибране, с.274).

Окрім назв кольорів основного спектру в

українській поетичній практиці загалом, і в мовотворчості Ліни Костенко зокрема, існує ще цілий ряд колоративів, закріплених за позитивною оцінкою семантикою. До таких передусім зараховуємо прикметники **золотий та срібний**.

Авторка інтенсивно використовує їх у традиційному для української словесності руслі, включаючи до складу компонентів із піднесено урочистою конотацією. Колірні ознаки **золотий, срібний** використовуються і як семантично самодостатні компоненти у складі метафоричних характеристик явищ природи: із настанням осені в природі з'являється **золотий** колір – барва осіннього листя: *Ставить осінь на землю свою золоту жрирандоль* (Вибране, с.23); *Стоїть берізонька - як в іскрах золотих* (Вибране, с.28); *Дубів золоті герби/горять над коронами сосен* (Вибране, с.175).

У глибинних пластах національної поезії закорінене авторське антропоморфне мовомислення. Образи олюдненої природи, змалюваної в **золотих** тонах, позначені теплим ліричним колоритом. Закріплене народнопоетичною традицією архетипне значення **місяця**, зір, **грози** мотивує позитивну конотацію, загальну настроєвість: *молодик над смужкою лісів поставить позолочений апостроф* (Вибране, с.59); *Стоїть як люстра над сирим асфальтом, /Сумної зірки око золоте* (Вибране, с.146); *І слухав місяць золотистим вухом/страшні легенди про князів і ханів* (Вибране, с.151). У предикативних метафорах-персоніфікаціях ці стрижневі номінації поєднуються з назвами дій, властивих людині.

Образотвірність колористичного прикметника **золотий, золотавий** простежуємо і в розвитку метафоричної теми «настання пори року, "частини доби»: *Затінок, сутінок, день золотий* (Вибране, с.211); *І золотаве звечоріння в зелених кучерях сосни* (Вибране, с.246). На тлі необмеженої сполучуваності прикметника **золотий** вичленовуємо конкретні та абстрактні іменники:

- **конкретні**: **золотий шлях, золоте перо, золота колиска, золота бахрома, золоті монети**: *Лежить дорога, золотом прошита...* (Вибране, с. 82); *Дорога і дорога лежить за гарбузами/ І хтось до когось іде тим шляхом золотим* (Вибране, с.213) *А я тоді жила у Сіракузах / писала вірші золотим пером* (Вибране, с.169); *Стоїть у ружах золота колиска/ блакитні вії хата підійма* (Вибране, с.245); *А всі були вже трішечки поети, і розпливались посмішки до вух/ і вечір сипав золоті монети / в його потертий сірий капелюх* (Вибране, с.237); *Ліжко під балдахіном, золота бахрома* (Вибране, с.104); *Вечірнє сонце, дякую за день!/ Вечірнє сонце, дякую за втому, /за тих лісів провітлених Едем/ і за волошку в житті золотому* (Вибране, с.168); *В золотих поземках звіробою, / на громів гуркочущій гарбі /маю тільки небо над собою/ маю тільки душу при собі* (Вибране, с.220);

- **абстрактні**: **золоте дитинство, золоте шаленство голови, золота пора**: *Побудь дитиною, синочку,/Твоє дитинство золоте* (Вибране, с.93); *Лягла грози пульсуюча десниця/ на золоте шаленство голови* (Вибране, с.151) ... *та на зорі /в золоту пору/птиці зелені рвонили вгору* (Вибране, с.177).

Для мовотворчості Ліни Костенко показовий

широкий спектр частиномовної репрезентації колірної семантики. Окрім найбільш продуктивних із цього погляду прикметників, поетеса використовує виражальний потенціал дієслів: **золотити, позолотити**, у внутрішній формі яких присутня сема 'колір'. Уведення останніх у мовну тканину вірша допомагає динамізувати поетичний вислів, увиразнити як денотативні, так і конотативні колірні ознаки: *Вони горять, нічого не питають,/ нічим городам руку золотять* (Річка Геракліта, с.33); *Русявокоші Березині / позолотили береги* (Вибране, с.256).

Тяжіння Ліни Костенко до традиційного метафоретворення підтверджує і вживання колірної номінації **золотий** у значенні «дорогий», «рідний», «близький». Пор.: *Як там не буде, а все таки є / той силюет у вікні золотому* (Вибране, с.258).

Будь-який символ зазвичай трактується, як умовний знак певного поняття чи предмета. У поезії Ліни Костенко колірні барви не обмежуються одним значенням. Вона є полісемантична. Порівняймо стилістичну роль семантики **срібного** кольору в поетичних контекстах: *По срібній линві тої амплітуди / проходять дивні видива буття* (Вибране, с.31); *Вночі із хаосу безсоння,/ коли мій всесвіт ожива – / як срібні птиці вилітають ще неприборкані слова* (Вибране, с.66); *У сріблі заворожених наближень/ми вже як тіні, ми уже не ми* (Вибране, с.144); *У зимові срібні амальгами /біле сонце хоче проростити* (Вибране, с.128); «Ліна Костенко – майстер інтелектуальної метафори, що виявляється в частому поєднанні абстрактної лексики з конкретною, загальноновживаною з із науковою чи вузько спеціальною» [4].): *срібна линва амплітуди, хаос безсоння, срібло заворожених наближень, срібні амальгами*.

Колоративом **срібний** означаються образи явищ природи, пов'язаних із водою – дощ, джерело: *Село в снігах, як чаши кришталеві,/ у срібних жилках скованих джерел* (Річка Геракліта, с.94);...*і срібен дощик йти не перестане* (Річка Геракліта, с.122).

Поетична мова Ліни Костенко – це естетичне освоєння всього, що потрапляє в сферу її художнього осягнення, бачення, психологічного осмислення й трансформації. Поетеса активно використовує **синю гаму кольорів**, точніше активно вживає як у прямому, так і переносному значенні прикметники **синій, голубий, блакитний**: *Осінній день, осінній день, осінній! / О синій день, о синій день, о синій!* (Вибране, с.42). "Образно-сміслова вагомість атрибутів (осінній, синій) при номінативі **день** стає помітною за умов посиленої метафоризації: ряди таких утворень породжують картину підвищеної тропічності, яка однак не тільки приводить до зовнішньої красивості, а надає текстові художньої насиченості, емоційності, духовної високості» [4].

Коли такі поняття, як вечір, ранок, обрій, вітер чи пори року, виявляють семантичний зв'язок з кольором, можна говорити, очевидно, і про пряме, і про переносне вживання найменування барви, оскільки тут крім вказівки на неї, виразно виступає оцінний компонент: *А вечір пролітає, наче крижень,/ Черкнувши місто синіми крильми* (Вибране, с.144); *Синіє день, як пізні капуста* (Вибране, с.84); *За синій обрій покотив дельфін /царя морського сонячну корону* (Вибране, с.238); *Рве синій вітер білі посторонці* (Вибране, с.35).

Емоційно-оцінну позитивну семантику у поезії Ліни Костенко має словосполучення **синій притулок**, **відлітань сюїта голуба**, адже роль кольору нейтралізується в поетичній метафорі, коли прикметник **синій** поєднується з абстрактним іменником або з тими поняттями, які не асоціюються з синім кольором. Тоді **синій** має широке тлумачення позитивної емоційної оцінки «легкий, ніжний, добрий, лагідний, сумний»: *Ті журавлі, і їх прощальні сурми.../ Тих відлітань сюїта голуба* (Вибране, с. 6); *Мої думки, неначе голуби, / в полях шукали синього притулку* (Вибране, с. 98).

Індивідуальне срийняття дуба ілюструє персоніфікація з дієслівною метафорою: *Од холоду в ногах посиніли дуби* (Вибране, с. 33).

Сема «колір» визначає художню естетику метафор, які вписані в просторову парадигму Чорнобильської трагедії: **голубі дерева**, **голуба ріка**, **голубі дощі**: *Летючі корони голубих дерев. / А де тепер не зона на землі? / І де межа між зоною й не зоною?* (Вибране, с. 207); *На березі Прип'яті – березі – на – ріки, що колись була голубою* (Вибране, с. 207); *Голубими дощами сто раз над тобою заплачу / Гіацинтовим сонцем сто раз над тобою зйду* (Вибране, с. 267). Гіацинт 2. Назва деяких коштовних каменів (граната, аметиста та ін.) червоного, жовтогарячого та жовтого кольорів. **гіацинтовий** 1. Прикметник до гіацинту. Гіацинтове листя [ВТСУМ].

Естетична потреба виразити своє уявлення про світ, сенс людського буття, творчість найповніше реалізувалась через розширення лексико-семантичної сполучуваності слів на означення **сивого кольору**, який займає особливе місце в ряду **сірий**, **сизий**, частково **білий**. Щодо їх денотативного змісту, треба, очевидно, пояснювати тим, що прикметник **сивий** і співвідносні з ним дієслова набули стилістичного забарвлення поетичного означення, тому вони, вживаючись переважно в мові художньої літератури, виступають як прямі назви кольору (відтінки сірого і сіро-білого кольору,) і як переносні назви емоційно-оцінного змісту, а також для вираження значень: «давні», «дорогий», «тривожний», «сумний»: *Все, що буде, було і що є на землі / і сто тисяч разів уже бачене й чує. / Сірі вузлики ранку – твої солов'ї / все це тільки одне нерозгадане чудо* (Вибране, с. 159); *Дні пролітають, як сірі перони / Дні пролітають, як чорні пелюстки. / Хочеться чуда і трішки вина* (Вибране, с. 273); *Живе в тій хаті сивий – сивий спомин, / улітку він під грушею сидить* (Вибране, с. 117).

З поетичним означенням **сірий**, **сивий** тісно пов'язується і щодо денотативно-стилістичного змісту, і щодо оцінної семантики назва **сизого** кольору: *В пустелі сизих вечорів / в полях безмежних проти неба / о, скільки слів / і скільки снів мені приснилося про тебе* (Вибране, с. 73); *Пливе перон за сизими шибками / Туман ... Шланбаум... Тиша... Переїзд* (Вибране, с. 155); *пахне степом сизий деревій* (Вибране, с. 230); *Опускають на землю, на сизий глобус капусти* (Вибране, с. 242); *Змарніє день, зіщуляться берези, / замре коріння в сизій мерзлоті...* (Вибране, с. 38).

Асоціативна образність простежується в метафоричній моделі «звук» – «колір»: *Ця дивна музика сходів... Ця тиша барви індиго* (Вибране, с. 107); *Індиго*. 1. Багаторічна тропічна бобова рослина, з листя якої добувають темно-синю барву. 2. Барвник темно-

синя фарба, яку тепер виробляють хімічним способом, а раніше добували з цієї рослини [ВТСУМ].

Звертаємо увагу на прикметник **зелений**, який незмінно осмислюється як характерологічна властивість живого рослинного світу. Естетизуючи пряме значення цього прикметника, поетеса вживає його в метафоричних і метонімічних описах дерев, квітів, трав: *Зелений мох на древній стрісі / заткали древні павуки* (Вибране, с. 71); *Стояла груша, зеленів лісочок* (Вибране, с. 221).

Колірна ознака **зелений** домінує в асоціативно ускладнених антропоморфізованих образах природи: *Дощі програють по городах гаму / Трусне зелені кучері весна* (Вибране, с. 136); *А хто тут – за дощ? / Долоньки. Зелені. Одногolosно* (Вибране, с. 137); *Ні однісінкний сад з-під долоні не гляне, / бо немає вже в саду зелених долонь* (Вибране, с. 186); *Зеленим пензликом тополі – кривенькі кісточки в крові / пасуться коні нетипові у сутеніючій траві* (Вибране, с. 197).

Оскільки відомо, що за «спорідненістю зі світлом [...] зелений колір [...] означає [...] молодість, красу й веселощі» [8], то відсутність зеленого кольору символізує занепад живої природи, її смерть, замирання, й емоційно маркується як стан зажури, туги, суму: *Красива осінь вишиває клени / червоним, жовтим, срібним, золотим. / А листя просить: – Вишивай нас зеленим! / Ми ще побудем, це не облетим* (Річка Геракліта, с. 70).

Позитивно конотована дієслівна метафора *А ліс несе у вічність зелені корогви* (Вибране, с. 80) вербалізує семантику святості, урочистості.

Оригінальні парадигми лінгворепрезентації образів і мікробообразів природи, з одного боку, через візуальні, дотикові, одоративні, аудіальні, психоемоційні асоціації зберігають основні формальні і семантичні параметри сформованої в українській словесності «природної» картини світу, а з іншого, – виводять читача за межі канонізованого традицією пейзажного і психологічного опису природи. Помітну позитивну оцінність, грайливу настроєвість, лірико-романтичну експресію показово виявляють номінації: *діврова, луги, ліси* в поєднанні з колірним епітетом **смарагдовий**: *Після дощів смарагдова діврова* (Вибране, с. 216); *... тут, за цитом смарагдових лісів, / моїх жар-птиць блакитні космодрами* (Вибране, с. 228); *Цвітуть смарагдові луги* (Вибране, с. 250).

Конкретні казкові образи вписуються в оцінно-естетичну парадигму, незважаючи на метафори із побутовізмами: *заготовляти дрова, смарагдова кужайка: Он гномики заготовляють дрова / в смарагдовій вечірній тишині* (Вибране, с. 82); *І сонний гриб в смарагдовій кужайці / дощу напився і за день підріс* (Вибране, с. 167).

Майстерне використання колірної палітри у творах Ліни Костенко не обмежується лише кольорами основної гами. Вражають метафоричні конструкції, які розгортають фітономени *іван-чай, верес*, а також *бузок*: *Ліловим чадом туманіє без* (Вибране, с. 147); *Лілові хмари іван – чаю / пливуть над прірвами у ніч...* (Вибране, с. 222); *Топтали б узковий верес, / трусили на голови хвоц, / здіймали страшенний вереск, / ласкаво просили дощ* (Вибране, с. 203). Найбільш типовий функціональний вияв цих мовних знаків – їх актуалізація в асоціативному полі «спогади про дитинство», «спогади про рідний край». Колірні епітети *лілові хмари, бузковий верес*, порівняння *ліловим чадом* інтенсифікують ностальгійні почуття.

Метафоричність Ліни Костенко – це її авторське колірне сприймання і відображення світу. Воно відбиває узвичаєне, побудоване здебільшого на традиційних засадах використання колірних епітетів, виявляє їх закріплену мовно-поетичною практикою і водночас оригінальну семантику і естетику.

**Результати дослідження.** Проведений нами аналіз свідчить, що для поезики Ліни Костенко характерні кольористичні образи. Автор створює їх за допомогою оригінальних епітетів, психологічно навантажених метафор. Отже, цим виражальним засобом автор послуговується, аби поряд із звуковими і зоровими образами відтворити сувору дійсність, драматизувати віршовий рядок, емоційно вплинути на читача. **Червоні, криваві, руді** кольори увиразнюють трагічну тональність її поезії.

Серед прикметників, що несуть у собі великий емоційно-експресивний заряд, значний інтерес становлять слова **сірий, сивий, сизий**. У текстах Ліни Костенко маркерами самотності покинутості, екзистенційної невлаштованості людини слугують кольороназви: *сірий, сизий*.

Світлі, яскраві барви натомість асоціюються з буянням рідної природи, з нескінченністю людського буття, інтимними почуттями авторки. **Білий** колір – це і

чистота, непорочність, вишуканість, світла радість від споглядання над природою, довколишнім світом. **Білий колір** асоціюється з рідним домом, сімейним затишком.

Колірною домінантою її поетичних творів слід вважати **білий, чорний, синій, зелений, золотий**. Ліна Костенко уміло поєднує ці барви. Поетичний зміст складних асоціативних образів визначає естетичне чуття автора, *адже синій, блакитний, голубий* – це колір неба, води, *а золотий* – сонця, пшеничного поля, земної і небесної величі, енергії, світла.

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Загалом стаття не окреслює всього кола проблематики кольористичних досліджень в поетичному дискурсі Ліни Костенко, однак це не применшує важливості тих концептуальних висновків, які можуть стати основою для теоретичного узагальнення мовознавчих підходів до цієї проблеми.

Перспективи подальшого наукового дослідження означеної проблеми пов'язуємо з докладним вивченням кольористики в поетичному дискурсі Ліни Костенко для подальшого опрацювання поетичного корпусу другої половини ХХ століття в напрямку окреслення парадигми традиційних та індивідуально-авторських образів, стилістичних ресурсів національної художньої мови.

#### Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]/ В.Т. Бусел. – К. – Ірпінськ: ВТФ «Перун», 2001. – 1426 с.
2. Калашник В.С. Особливості і слововживання в поетичній мові. Навчальний посібник / В.С.Калашник. – Харків: ХДУ, 1985. – С.33.
3. Качаєва Л. А. Может ли голубое бить зеленым и розовым? // Л.А. Качаева // Русская речь. – 1984. – №6. – С.20 – 25.
4. Кравець Л. "Ідесь над гранями свідомості є те, чого іще нема"(метафора Ліни Костенко) / Л. Кравець // Культура слова. – Вип. 73. – К.: Інститут української мови НАН України. – С.43–49.
5. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові / А.П.Критенко // Славистичний збірник. – К., 1963. – С. 108 – 111.
6. Костенко Л. Вибране / Л. Костенко – К., 1989. – 559с.
7. Костенко Л. В. Річка Геракліта/ Ліна Костенко. – К.: Либідь, 2011. – 336с.:іл.
8. Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии. – 2-е изд. / А.А. Потебня – Харьков, 1914. – С.34– 35.
9. Словник української мови: в 11 т. / [ред. кол. І.К.Білодід (голова) та ін.] ; Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР/ І.К. Білодід – К. : Наук. думка, 1970–1980.
10. Ставицька Л. О. Естетика слова в українській поезії 10-30 років ХХ ст./Л.О. Ставицька – К.: Правда Ярославичів, 2000. – С.78.
11. Трессидер Дж. Словарь символов/ Дж. Трессиджер – М., 2001. – С. 410.
12. Яворська Г.М. Мовні концепти кольору( до проблеми категоризації) / Г.Я.Яворська // Мовознавство. – 1999. – № 2-3. – С. 42–50.

*В статтє рассматривается лингвостилистическая составляющая лексики на обозначение цвета в поэтическом дискурсе Лины Костенко. Автор анализирует существенную часть цветного спектра, определяет закономерности и особенности образно-эстетического и экспрессивного развития текстовых реализаторов этого категориального понятия.*

*Установлено, что соединение стилистического и семантико-структурного анализа прилагательных на обозначение цвета, определение функционально- стилистических параметров и эстетических функций в индивидуальном поэтическом дискурсе в современной лингвостилистике есть важнейшей составляющей для определения связи между мировоззрением и индивидуальным стилем выдающегося мастера художественного слова.*

**Ключевые слова:** лексическое значение, семантика, дискурс, имя прилагательное, эпитет, ассоциация, метафорическая конструкция, экзистенция.

*The purpose of the article cites the following objectives: to identify lexemes - the names of colours in Lina Kostenko's poetic dictionary; to carry out a partial component analysis of word meanings naming the colours and to identify the features of their use; to track overall trends and individual author's parameters of stylistic and structural - semantic modification of the*

words - the carriers of colour semantics.

*Research methods.* General scientific and specific linguistic methods are used to achieve the objectives (method of structuring, component and functional stylistic analysis).

*The analysis shows that* Lina Kostenko's poetics are characterised by typical colour images. The author creates them using the original epithets, psychologically loaded metaphors. Red, bloody and reddish colours highlight the tragic tone of her poetry.

*Colour names* grey and blue-gray serve as markers of loneliness and human existential insecurity in L. Kostenko's lyrics. Light and bright colours are associated with a riot of native wildlife, the infinity of human existence, intimate feelings of the author. White colour represents purity, innocence, grace, light joy from the contemplation of nature and the world. The dominant colours of her poetry should be considered white, black, blue, green and gold. Lina Kostenko skillfully combines these colours.

*The results of the study.* Synchronic study of colour picture of the world and the poetic discourse of Lina Kostenko allowed us to reveal certain trends in its development, as well as in-depth study of individual style of analyzed author.

*Scientific novelty of the work* is related to the fact that for the first time in linguistic stylistics we set the composition of lexemes that represent the colour in the poetic discourse of Lina Kostenko, and made a partial component analysis of the meanings of colour naming words.

**Key words:** lexical meaning, semantics, discourse, adjective, epithet, associations, metaphoric structure, existence.

УДК 802.0:37-5

**Telychko Natalia,**

Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor,  
Mukachevo State University

## COMMUNICATIVE ACTIVITIES IN TEACHING GRAMMAR

**Urgency of the problem.** The expectations of today's youth require original and challenging methods of teaching foreign languages. A major objective of current methodology is teaching conversational skills. Students' communicative competence depends on how efficiently all the language skills are developed. No speaking is possible without the knowledge of grammar, without the formation of the grammar mechanism. If a student has acquired such a mechanism, he can produce correct sentences in a foreign language.

By grammar one can mean adequate comprehension and correct usage of words in the act of communication, that is, the intuitive knowledge of the grammar of the language. Such grammar must be simple enough to be grasped and held by any learner.

**Goal setting.** One cannot say that this problem has been solved completely. Grammar is considered by many learners hard and boring but it shouldn't really be like that. Teachers can turn the grammar lessons into an enjoyable experience, being inventive and using their imagination. There may be a lot of activities which could introduce some liveliness in the grammar lessons. Some of them are of great interest and may be borrowed from Karin's ESL Party Land [5]. Some are taken also from our own practice of teaching English.

One of the most effective techniques of providing motivation in teaching grammar is the use of visual materials as a way of influencing the quality of classroom interaction and language use. Visual materials thus have the primary role of promoting and using communicative language. They may be:

- text-based materials designed for training and practicing any grammar item;
  - task-based materials with a great variety of games, role plays and other task-based communicative activities in interactional formats;
  - realia or «from-life» materials used at the lesson [1].
- These might include advertisements, newspapers, magazines or graphic and visual sources around which communicative activities can be built, such as maps, pictures, etc.

Various pictures not only bring the outside world into the classroom, but they also stimulate students' imaginations and creative thinking as they practice the language.

The only problem for a teacher is a lack of didactic materials. But pictures can be acquired from many sources. The internet is a great up-to-date source.

There are many communicative activities with pictures that can be done to enhance language learning. Following are several such activities for all ages and levels of knowledge of the English language:

1. Showing an interesting picture a teacher tells a story about the picture. While retelling it the students may change the pronouns, the gender, the verb tense, the nouns and other points for practicing. In addition students can retell the story in a variety of ways. One student may begin the story and each person takes a turn telling a part of it [3].

The story can be rendered in their own words or telling just a summary.

2. Several kinds of communicative activities can be done if there are pictures similar in theme. For example, students can talk about the pictures and by asking questions find out the difference between them. Students can practice comparative and descriptive adjectives as well as prepositions of place with this activity [4].

3. Pictures of people are good for developing skills in communicative activities when talking about emotions and moods as well as character types and motivation. In addition students can acquire conversational skills by creating dialogue for people in "a picture. Such activity will focus on the formation of interrogative sentences in dialogues.

4. For making review of tense usage with the objective of recognizing verb tenses/aspects the preparation of cards with halves of the sentences are needed. One part of a card for every student is given. Students should walk around the room and find the missing half of their sentence. Combinations must be logical and grammatically correct. When the students find their match each pair is asked to read their sentence and identify the tense used.